

Driestar *onderwijsadvies*

TALENT IN ONTWIKKELING

Leermiddelontwerp voor de methode Bronwijzer geschiedenismethode voor de onderbouw havo-vwo

**Juni 2013
Versie 2**

Inhoudsopgave

Inleiding.....	3
Hoofdstuk 1 Algemene omschrijving	4
1.1 Product	4
1.2 Onderdelen.....	4
1.3 Aantal lesuren.....	4
Hoofdstuk 2: Verantwoording.....	5
2.1 Kaders	5
2.1.1 Externe kaders	5
2.1.2 Interne kaders	5
2.2 Doelgroep	5
2.3 Identiteitsbepaalde keuzen.....	5
Hoofdstuk 3: Leerstofinhoud	7
3.1 Tekstboek	7
3.1.1 Opbouw van een hoofdstuk.....	7
3.1.2 Inhoud van de hoofdstukken.....	8
3.1.3 Stilistische aanwijzingen.....	27
3.1.4 Bijlagen.....	27
3.2 Werkboek	27
3.2.1 Opbouw van een hoofdstuk.....	27
3.2.2 Inhoud van de hoofdstukken.....	27
3.2.3 Stilistische aanwijzingen.....	28
3.2.4 Bijlagen.....	28
3.3 Digitale ondersteuning	28
3.3.1 Algemene omschrijving	28
3.3.2 Nadere omschrijving	28
3.4 Papieren docentenhandleiding (optioneel)	29
Hoofdstuk 4: Didactische aanpak.....	30
4.1 Algemene omschrijving	30
4.2 Uitwerking	30
4.2.1 Tekstboek.....	30
4.2.2 Opdrachten (in werkboek en digitale methodeondersteuning)	30
4.2.3 Vaardigheden (in werkboek en digitale methodeondersteuning)	30
4.2.4 Leerroutes (in werkboek of tekstboek)	30
4.2.5 Andere opmerkingen.....	31
Hoofdstuk 5: Uiterlijk.....	32
5.1 Formaat en bindwijze	32
5.2 Aantal pagina's	32
5.2.1 Tekstboek.....	32
5.2.2 Werkboek.....	32
5.3 Illustraties en kleurgebruik.....	33
5.3.1 Tekstboek.....	33
5.3.2. Werkboek.....	33
5.3.3 Kleurgebruik	33
5.4 Aanvullende opmerkingen	33
Hoofdstuk 6: Bijlagen	34

Inleiding

Eind 2012 is een evaluatie uitgevoerd van de methode Bronwijzer havo-vwo. In de evaluatie is op verschillende manieren de tevredenheid over de methode gemeten. Zo is er een enquête gehouden onder de gebruikers die zelf lesgeven met behulp van de methode. Verder zijn er diepte-interviews gehouden met directieleden, docenten en leerlingen. Er is specifiek doorgevraagd naar de mening met betrekking tot lay-out, inhoud en functionaliteit van tekst- en werkboek, docentenhandleiding en ICT-faciliteiten. Verder is gekeken naar de eisen van de overheid met betrekking tot het geschiedenisonderwijs (eindtermen) en de mate waarin de methode aansluit op het examenprogramma. De evaluatie is besproken in de commissie onderwijszaken (COZ) van het DORVO. In opdracht van het COZ is het voorliggende leermiddelenontwerp (LMO) voor de herziening van Bronwijzer HV gemaakt.

De evaluatie heeft een positief beeld laten zien met betrekking tot de tevredenheid van de gebruikers. De herziening zal daarom ook beperkt blijven. De huidige methode zal op basis van een aantal specifieke aandachtspunten worden herzien.

Op basis van de uitkomsten van de evaluatie vragen de volgende punten specifiek de aandacht:

1. Doorvoeren van beperkt aantal aanpassingen in het tekstboek.
 - Teksten worden gescreend op actualiteit, taal- en stijlfouten.
 - Enkele delen van het tekstboek worden inhoudelijk bijgeschaafd en/of herzien omdat hierover veel opmerkingen gemaakt zijn in.
2. Doorontwikkeling van ICT-component van de methode. Hierbij is door het COZ gevraagd een substantiële stap voorwaarts te maken. Vernieuwing, draagvlak en aansluiting bij de behoeften van de gebruikers zijn daarom voor ons sleutelwoorden. In dit LMO gaan we uit van de mogelijkheden van ICT met betrekking tot diagnostische toetsing, differentiatie en online volgen van leerlingenresultaten.
3. Nieuwe inzichten met betrekking tot ontwikkelingen van het historisch denken en redeneren vanuit het examenprogramma worden verwerkt in het vaardighedenoverzicht en werkboek.
4. De kenmerkende aspecten worden verder geïntegreerd in zowel tekst- als werkboek. In de oude methode waren de kenmerkende aspecten in overzicht achterin het werkboek opgenomen. In de herziening zullen de kenmerkende aspecten worden opgenomen in het tekstboek en
5. Onderzoek naar mogelijkheden van een Engelstalige versie.

De hierboven beschreven ambities worden uitgewerkt in het voorliggende LMO.

Hoofdstuk 1 Algemene omschrijving

1.1 Product

Dit leermiddelontwerp heeft betrekking op het volgende product:

Herziening Bronwijzer havo/vwo

1.2 Onderdelen

Het leermiddel bestaat uit de volgende onderdelen:

Tekstboek	Aantal delen en leerjaren	Niveaus
	3	1

Werkboek	Aantal delen en leerjaren	Niveaus
	3	1

Digitale methodeondersteuning*	Aantal delen en leerjaren	Niveaus
	3	3*
	* Materiaal op de website wordt gedifferentieerd aangeboden op verschillende niveaus. Er is een docentendeel, leerlingendeel en beheerdersdeel waarmee docentenhandleiding overbodig wordt.	

Docenten-Handleiding op papier (optioneel)	Aantal delen en leerjaren	Niveaus
	3	1

1.3 Aantal lesuren

Het leermiddel wordt geschreven voor het volgende aantal lesuren:

Klas	niveau	Aantal uren
1	hv	2
2	hv	2
3	hv	2

Hoofdstuk 2: Verantwoording

2.1 Kaders

Bij het opstellen van dit leermiddelontwerp is rekening gehouden met de volgende kaders:

2.1.1 Externe kaders

(Zowel m.b.t. de leerstofkeuze als m.b.t. de didactische aanpak. Denk b.v. aan kerndoelen, eindtermen, exameneisen, maatschappelijke ontwikkelingen, enz.)

Kaders	Korte omschrijving van de inhoud
Kerndoelen, rapport commissie De Rooy, canon van de Nederlandse geschiedenis, examenprogramma geschiedenis tweede fase, concept-syllabus geschiedenis havo en vwo 2015 (zie bijlage).	De ambitie is om de kenmerkende aspecten (vanuit de 10 tijdvakken) steviger te verweven in de methode.

2.1.2 Interne kaders

(Zowel m.b.t. de leerstofkeuze als m.b.t. de didactische aanpak. Denk b.v. aan richtlijnen m.b.t. identiteit, of afgrenzing naar andere vakken)

Kaders	Korte omschrijving van de inhoud
<ul style="list-style-type: none">- Uitgangspunten verwoord in document van A. van der Elst: 'Onderweg naar christelijk geschiedenisonderwijs'.- Didactische uitgangspunten in: Didactiek Bronwijzer (zie bijlage)- Substantiële en niet-vrijblijvende digitale component in de methode (opdracht van de commissie onderwijszaken)	

2.2 Doelgroep

Korte omschrijving leerling-type	Consequenties voor de methode
Zowel havo- als vwo-leerlingen zijn geïnteresseerd in andere tijden en culturen. Daarbij zal in het algemeen de havo-leerling wat meer open staan voor inlevingsverhalen, terwijl de vwo-leerling meer behoefte heeft aan het vergaderen van kennis.	Het verhaal wordt als insteek genomen bij de introductie van een nieuw thema. In alle leerjaren wordt in elke paragraaf een thema behandeld dat vooral bedoeld is om voor de vwo-leerlingen de paragraaf meer body te geven.

2.3 Identiteitsbepaalde keuzen

Het leermiddel is bedoeld voor het christelijk en reformatorisch voortgezet onderwijs. Dat heeft geleid tot de volgende identiteitsbepaalde keuzen (hier kort noemen; de uitwerking blijkt in de betreffende hoofdstukken):

Leerstofinhoud	Er is voor gekozen in elke vijfde paragraaf aandacht te besteden aan een christen uit de betreffende periode. Daarin wordt zijn verhouding tot de ontwikkelingen in die periode duidelijk gemaakt. Verder is het accent bij onderwerpkeuze op beïnvloed door de identiteit van de scholen. Daarnaast is in de vaardigheden aandacht voor 'Geschiedenis beschouwen vanuit de Bijbel'. Bij de herziening zal gekeken worden of het mogelijk is hierin een verdieping aan te brengen.
Didactisch concept	De docent moet in staat zijn om m.b.v. deze methode verschillende keuzes te maken bij de aanpak van zijn lessen.

	Dat kan een keuze zijn die tamelijk sterk docent-centraal is (doceren, vertellen, onderwijsleergesprek), maar ook een keuze die de leerlingen meer zelfstandigheid geeft.
Lay-out	Een aantrekkelijke lay-out, die fris oogt, maar niet aansluit bij het uiterlijk van populaire jongerenbladen.

Hoofdstuk 3: Leerstofinhoud

3.1 Tekstboek

3.1.1 Opbouw van een hoofdstuk

Elk hoofdstuk van het tekstboek is volgens een vast stramien opgebouwd. De onderdelen hebben niet alleen een vaste volgorde, maar ook een vaste omvang. Elk hoofdstuk bestaat uit de volgende onderdelen (b.v. oriëntatie, paragraaf 1 t/m 5, samenvatting, leerdoelen, enz.):

Naam van het onderdeel	Aantal pagina's
Oriëntatie / verhaal	2
5 paragrafen	$4 \times 3 + 1 \times 2$
'Wat moet je kennen en kunnen?'	2
Totaal	18

3.1.2 Inhoud van de hoofdstukken

Jaar 1

Hoofdstukken	Paragrafen	Begrippen per paragraaf	Door te voeren wijzigingen tekstboek	Tijdvak	Kenmerkende aspecten
1. Hoe ontstonden de oudste samenlevingen in Mesopotamië en Egypte en wat weten we van hun cultuur?	1.1 Hoe ontstonden in Mesopotamië rivierdalbeschavingen ?	Bronnen Historicus Archeoloog Mesopotamië Irrigeren Monarchie Rivierdalbeschavingen	- Invoeegen en verwerken in tekst begrippen bronnen, historicus, archeoloog en stadsstaten.	 Tijd van jagers en boeren (3000 v.Chr.)	2. Ontstaan van landbouw en landbouwsamenlevingen. 3. Ontstaan van eerste stedelijke gemeenschappen
	1.2 Hoe ontwikkelde zich de rivierdalbeschaving in Egypte?	Boven-Egypte Beneden-Egypte Piramiden van Gizeh Standenmaatschappij			
	1.3 Waarin verschilden de godsdienst van de Egyptenaren van die van Israël?	Polytheïsme Mummificeren Monotheïsme			8. De ontwikkeling van het jodendom en het christendom als de eerste monotheïstische godsdiensten.
	1.4 Welke ontwikkelingen vonden in Noord-Europa plaats tussen ijstijd en ijzertijd?	Oude steentijd Nieuwe steentijd Bronstijd IJzertijd Agrarische revolutie Agrarische samenleving Hunebedden	- Verwijderen informatie over evolutietheorie, creationisme, ijstijd, zondvloed.		1. Levenswijze van jagers-verzamelaars

	1.5 Hoe is de aarde en het leven op de aarde ontstaan en wat veranderde hieraan door de zondvloed?	Creationisme Evolutietheorie Fossiel Zondvloed IJstijd	- Invoegen en verwerken in tekst begrippen creationisme, evolutietheorie, fossiel, zondvloed en ijstijd.		-
2. Welke invloed hebben de Grieken uit de Klassieke Oudheid gehad op de Europese cultuur?	2.1 Hoe ontstond en ontwikkelde zich het schrift in de klassieke oudheid?	Prehistorie Historie Orale cultuur Kleitabelt Papyrus Beeldschrift Spijkerschrift Hiërogliefen Schriftcultuur	- Opnemen en verwerken in tekst begrippen prehistorie en historie.	 Tijd van Grieken en Romeinen (3000 v.Chr. – 500 n.Chr.)	
	2.2 Welke regeringsvormen hebben de Grieken nagelaten?	Polis Monarchie Aristocratie Democratie Ostracisme			4. De ontwikkeling van wetenschappelijk denken en het denken over burgerschap en politiek in de Griekse stadsstaat.
	2.3 Waaruit blijkt dat de Griekse beschaving in de vijfde eeuw voor Christus op haar hoogtepunt was?	Plato Komedie Tragedie			5. De klassieke vormtaal van de Grieks-Romeinse cultuur.
	2.4 Hoe verspreidde de Griekse cultuur zich over de wereld?	Alexander de Grote Hellenisme Klassieke oudheid	- In definitie klassieke oudheid verwijzing opnemen naar Grieken en Romeinen.		
	2.5 Hoe zag het ideale onderwijs er volgens Plato uit?				
3. Hoe heeft het Romeinse rijk zich ontwikkeld en wat is de betekenis	3.1 Hoe ontstond het Romeinse rijk en waar was de macht van Rome op gebaseerd?	Imperium Legioen Republiek			6. De groei van het Romeins imperium waardoor de Grieks-Romeinse cultuur zich in Europa verspreidde.

voor de godsdienst en cultuur van West-Europa?	3.2 Hoe was de Romeinse samenleving georganiseerd tijdens de bloeitijd van het Romeinse rijk?	Pax Romana Keizerrijk Agrarisch-stedelijke samenleving Romeins recht			
	3.3 Wat betekende het Romeinse rijk voor de stammen die destijds Nederland bevolkten?	Germanen Romanisering Bataafse Opstand Limes			7. De confrontatie tussen de Grieks-Romeinse cultuur en de Germaanse cultuur van Noordwest-Europa.
	3.4 Welke rol speelden christenen in het Romeinse rijk en door welke oorzaken raakte het rijk in verval?	Augustinus Keizerverering Volksverhuizingen Cyclische geschiedenisopvatting Lineaire geschiedenisopvatting	- Invoegen en verwerken in tekst begrippen cyclische en lineaire geschiedenisopvatting. - Begrip staatsgodsdienst verwijderen (naar 4.5).		8. De ontwikkeling van het jodendom en het christendom als de eerste monotheïstische godsdiensten.
	3.5 Wat is de betekenis van keizer Constantijn de Grote voor het christendom (in het Romeinse rijk).	Staatsgodsdienst	- Invoegen en verwerken in tekst begrip staatsgodsdienst.		-
4. Hoe ontwikkelde zich de samenleving in Europa na de val van het Romeinse Rijk en welke rol vervulden monniken, boeren en ridders in de samenleving?	4.1 Hoe werd Europa een christelijk werelddeel?	Willibrord Bonifatius Kerstenen Bisdome		 <p>Tijd van monniken en ridders (500 –1000)</p>	11. De vrijwel volledige vervanging in West-Europa van de agrarisch-urbane cultuur door een zelfvoorzienende agrarische cultuur, georganiseerd via hofstelsel en horigheid.
	4.2 Welke betekenis heeft Karel de Grote gehad voor Europa?	Kerkelijke staat Leenstelsel Middeleeuwen			9. De verspreiding van het christendom in geheel Europa.

	4.3 Welke plaats hadden de drie standen in de middeleeuwse samenleving?	Sacramenten Abt Horigen Herendiensten			12. Het ontstaan van feodale verhoudingen in het bestuur.
	4.4 Op welke manier groeide de islam uit tot een wereldgodsdienst en welke gevolgen had dat?	Mekka Expansie van de islam Kruistochten	- Vijf zuilen verwijderen i.v.m. behandeling bij godsdienst. - Uitbouwen tekst over de kruistochten.		10. Het ontstaan en de verspreiding van de islam. 16. De expansie van de christelijke wereld naar buiten toe, onder andere in de vorm van de kruistochten.
	4.5 Welke betekenis heeft Clovis gehad voor West-Europa?				-
5. Hoe ontwikkelden de Nederlanden zich in de periode 1000-1500?	5.1 Wat waren de oorzaken voor het ontstaan van steden en hoe was het leven in de stad?	Drieslagstelsel Pest Stadsordening		 Tijd van steden en staten (1000-1500)	13. De opkomst van handel en ambacht die de basis legde voor het herleven van een agrarisch-urbane samenleving.
	5.2 Hoe waren handel en nijverheid in de steden georganiseerd?	Gilden Stapelmarkt Hanze			14. De opkomst van de stedelijke burgerij en de toenemende zelfstandigheid van steden.
	5.3 Hoe was het bestuur in het graafschap Holland geregeld?	Graafschappen Stadsrechten Stedelijke autonomie	- Perspectief van andere staten die zich ontwikkelden in Europa (o.m. Engeland, Frankrijk) beter helder maken.		17. Het begin van staatsvorming en centralisatie.
	5.4 Welke ontwikkelingen waren er op het terrein van kerk en geloof?	Romaanse bouwstijl Gotiek Celibaat Simonie			15. Het conflict in de christelijke wereld over de vraag of de wereldlijke dan wel de geestelijke macht het primaat behoorde te hebben.
	5.5 Welke betekenis had Thomas à Kempis voor het christelijk geloof?				-

6. Wat veranderde er in Europa als gevolg van de Renaissance?	6.1 Wat veranderde er in het mensbeeld?	Renaissance Memento mori Carpe diem Individu Humanisme		 Tijd van ontdekkers en hervormers (1500-1600)	19. Het veranderende mens- en wereldbeeld van de renaissance en het begin van een nieuwe wetenschappelijke belangstelling. 20. De hernieuwde oriëntatie op het erfgoed van de klassieke oudheid.
	6.2 Wat veranderde er in het wereldbeeld?	Terra nullius Kolonie Wereldbeeld			18. Het begin van de Europese overzeese expansie.
	6.3 Wat veranderde er in de kunst?	Leonardo da Vinci Realisme Perspectief Michelangelo Homo universalis			
	6.4 Wat veranderde er in de kerk?	Aflaathandel Sola gratia Sola fide Sola scriptura Reformatie Contra-Reformatie			21. De protestantse reformatie die splitsing van de christelijke kerk in West-Europa tot gevolg had.
	6.5 Waaruit blijkt dat Erasmus een christen-humanist was?				

Jaar 2

Hoofdstukken	Paragrafen	Begrippen per paragraaf	Door te voeren wijzigingen tekstboek	Tijdvak	Kenmerkende aspecten
--------------	------------	-------------------------	--------------------------------------	---------	----------------------

1. Wat zijn de oorzaken en gevolgen van de Nederlandse Opstand?	1.1 Waardoor nam in de zestiende eeuw de ontevredenheid in de Nederlandse gewesten toe?	Habsburgers Centralisatiepolitiek Particularisme Gewestelijke Staten Privileges Staten-Generaal Recht van opstand		 Tijd van ontdekkers en hervormers (1500-1600)	23. Streven van vorsten naar absolute macht.
	1.2 Wat zijn de oorzaken en gevolgen van de beeldenstorm?	Beeldenstorm Smeekschrift Hagepreken Raad van Beroerten Tiende Penning Motieven beeldenstorm			22. Het conflict in de Nederlanden dat resulteerde in de stichting van een Nederlandse staat.
	1.3 Hoe verliep de Nederlandse Opstand gedurende de eerste zestien jaren?	Vrije Statenvergaderingen Unie van Utrecht Pacificatie van Gent Godsdienstvrijheid Gewetensvrijheid			
	1.4 Hoe verliep het tweede deel van de Nederlandse Opstand?	Soevereiniteit <i>Republiek</i> Twaalfjarig Bestand Vrede van Munster Internationale godsdienstoorlogen			
	1.5 Wie was Marnix van Sint Aldegonde en welke betekenis heeft hij gehad?				

2. Welke betekenis had de Republiek tijdens de Gouden Eeuw in Europa?	2.1 Hoe was de economische situatie in de Republiek tijdens de Gouden Eeuw?	Gouden Eeuw VOC WIC Moedernegotie Delicate handel		 Tijd van regenten en vorsten (1600-1700)	25. Wereldwijde handelscontacten, handelskapitalisme en het begin van een wereldeconomie. 29. Uitbouw van de Europese overheersing, met name in de vorm van plantagekoloniën en de daarmee verbonden transatlantische slavenhandel, en de opkomst van abolitionisme.
	2.2 Hoe was de politieke situatie in de Republiek tijdens de Gouden Eeuw?	Regenten Coöptatie Eerste stadhouderloze tijdperk Politieke moord			24. De bijzondere plaats in staatkundig opzicht en de bloei in economisch en cultureel opzicht van de Nederlandse Republiek.
	2.3 Hoe was de situatie op het gebied van kunst en wetenschap in de Republiek tijdens de Gouden Eeuw?	<i>Rembrandt</i> Vanitasschilderij Droogmakerij Boec der Natuur	-		26. De wetenschappelijke revolutie.
	2.4 Hoe was de religieuze situatie in de Republiek tijdens de Gouden Eeuw?	Twaalfjarig Bestand Tolerantie <i>Statenbijbel</i> Nadere Reformatie Verhouding kerk en staat			
	2.5 Welke rol speelde het geloof in het optreden van Michiel de Ruyter?				

3. Wat veranderde er door de Verlichting in Europa?	3.1 Waardoor werd Lodewijk XIV een absolutistisch vorst?	Lodewijk XIV Thomas Hobbes Absolutisme Droit divin Mercantilisme Hugenoten Bossuet	- Toevoegen aan begrippenlijst: hugenoten.	
	3.2 Waardoor was de macht van stadhouder Willem III beperkt?	John Locke Willem III Bill of Rights Constitutionele Monarchie Protestantisme versus katholicisme in Groot-Brittannië		
	3.3 Waarom speelde de Republiek een belangrijke rol in de vroege Verlichting?	Verlichting Mare liberum Vrijheid van meningsuiting René Descartes Cogito ergo sum <i>Spinoza</i> Rationalisme <i>Hugo de Groot</i> Voetius versus Cartesianisme		27. Rationeel optimisme en 'verlicht denken' dat werd toegepast op alle terreinen van de samenleving: godsdienst politiek, economie en sociale verhoudingen.
	3.4 Wat waren de belangrijkste denkbeelden van de Verlichting?	Encyclopedie Volkssoevereiniteit Deïsme Natuurwetten Deugdzaam Rousseau en opvoeding		
	3.5 Hoe combineerde Pascal geloof en wetenschap?			

4. Waardoor ontstond de Franse Revolutie en welke gevolgen had deze Revolutie?	4.1 Waardoor brak de Franse Revolutie uit?	Grondwet Nationale Vergadering Revolutionaire stromingen		 Tijd van pruiken en revoluties (1700-1800)	
	4.2 Hoe verliep de eerste fase van de Franse Revolutie?	Franse Revolutie Verklaring van de Rechten van de Mens Guillotine Staatsgreep Terreur Anarchie Radicalisering van de Revolutie			
	4.3 Hoe kwam Napoleon aan de nacht en wat wilde hij bereiken?	Continentaal Stelsel Dictatuur Code Napoleon Godsdienstvrijheid en Napoleon			28. Voortbestaan van ancien régime met pogingen om het vorstelijk bestuur op eigentijdse verlichte wijze vorm te geven (verlicht absolutisme).
	4.4 Wat veranderde er in Nederland door de komst van de Fransen?	<i>Patriotten</i> Prinsgezinden Eenheidsstaat Willem Bilderdijk			30. De democratische revoluties in westerse landen met als gevolg discussies over grondwetten, grondrechten en staatsburgerschap.
	4.5 Welke betekenis heeft Gijsbert Karel van Hogendorp voor Nederland gehad?				
5. Waardoor ontstond de Industriële Revolutie en welke gevolgen had deze Revolutie?	5.1 Waardoor ontstond de Industriële Revolutie?	Industriële revolutie Huisnijverheid Grondstoffen Infrastructuur	- Toevoegen aan begrippenlijst: industriële revolutie.		31. De industriële revolutie die in de westerse wereld de basis legde voor een industriële samenleving.

	5.2 Hoe ontwikkelde de Industriële revolutie zich na 1900?	Arbeidsdeling Massaproductie Automatisering Protectionisme of vrijhandel		Tijd van burgers en stoom-machines (1800-1900)	
	5.3 Wat waren de gevolgen van de Industriële Revolutie voor het dagelijks leven?	Industriële samenleving Sociale kwestie Klasse Confessionelen Kerkelijke armenzorg	- Toevoegen aan begrippenlijst: confessionelen.		32. Discussies over de 'sociale kwestie'.
	5.4 Welke oplossingen waren er voor de sociale kwestie?	Economisch liberalisme Communisten Socialisten Sociale wetten Kinderwetje Van Houten			36. De opkomst van politiek-maatschappelijke stromingen: liberalisme, nationalisme, socialisme, confessionalisme en feminisme.
	5.5 Op welke wijze probeerde dominee Heldring de leefomstandigheden van armen te verbeteren?				
6. Hoe ontwikkelde Nederland zich in de negentiende eeuw?	6.1 Welke veranderingen vonden er in Nederland tijdens de regering van Koning Willem I plaats?	Koninkrijk der Nederlanden Conservatieven Hervormde kerk Afscheiding België			

	6.2 Wat waren de gevolgen van de nieuwe grondwet van 1848?	Bijzondere scholen <i>Constitutie</i> Parlementaire monarchie Censuskiesrecht Anti-revolutionairen Confessionelen Algemeen kiesrecht Positie van de koning	
	6.3 Op welke manier ontwikkelde Nederland zich tot een eenheidsstaat?	Eenheidsstaat Nationalisme Volk Volksliederen	- Toevoegen aan begrippenlijst: eenheidsstaat.
	6.4 Hoe dachten de Nederlanders rond 1850 over de veranderingen in hun tijd?	Schoolstrijd Vrijheid van onderwijs Reveil	
	6.5 Hoe oordeelde Groen van Prinsterer als christen over de veranderingen in zijn tijd?		
7. Wat waren de oorzaken en gevolgen van het Europees kolonialisme en imperialisme?	7.1 Hoe ontstond het Nederlandse koloniale rijk?	Koloniale rijk Wingewesten Vestigingskolonie Driehoekshandel Kolonialisme en zending	

34. De opkomst van emancipatiebewegingen. 35. Voortgaande democratisering, met deelname van steeds meer mannen en vrouwen aan het politiek proces.
33. De moderne vorm van imperialisme die verband hield met de industrialisatie.

7.2 Wat waren de oorzaken en gevolgen van het Modern Imperialisme?	Modern Imperialisme Afzetgebied Max Havelaar Verhouding blanken-Indiërs in Nederlands-Indië		
7.3 Hoe werden de Verenigde Staten als eerste kolonie zelfstandig?	Pilgrim Fathers Declaration of independence Founding Fathers De Onafhankelijkheidsverklaring: Verlichtingsproduct		
7.4 Hoe ontwikkelden de Verenigde Staten als zelfstandige staat in de negentiende eeuw?	Abraham Lincoln Abolitionisme		
7.5 Wat betekende David Livingstone voor de zending en het modern Imperialisme?			

*** Vetgedrukte begrippen behoren tot additionele verdiepingsstof, gericht op VWO-leerlingen. Deze stof wordt vanaf deel 2 aangeboden.**

Jaar 3

Hoofdstukken	Paragrafen	Begrippen per paragraaf	Door te voeren wijzigingen tekstboek	Tijdvak	Kenmerkende aspecten
1. Welke oorzaken en gevolgen had de Eerste Wereldoorlog?	1.1 Welke politieke en militaire ontwikkelingen vonden plaats in Europa in de negentiende eeuw?	Balance of power Militarisme Tactiek Napoleon			37. De rol van moderne propaganda- en communicatiemiddelen en vormen van massaorganisatie.

	1.2 Wat waren de oorzaken van het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog?	Nationalisme Modern imperialisme Triple Alliantie Triple Entente Wapenwedloop Chauvinistische /nationalistische geschiedschrijving na 1870		Tijd van de wereld-oorlogen (1900-1950)	40. Het voeren van twee wereldoorlogen.
	1.3 Waarom duurde de oorlog zo lang?	Von Schlieffenplan Centralen Geallieerden Onbeperkte duikbootoorlog Armeense Genocide	- Toevoegen aan begrippenlijst: onbeperkte duikbotenoorlog.		43. Verwoestingen op niet eerder vertoonde schaal door massavernietigingswapens en de betrokkenheid van de burgerbevolking bij oorlogvoering.
	1.4 Hoe kwam er uiteindelijk vrede ?	Pacifisme Wapenstilstand Vrede van Versailles Veertien Punten Volkenbond Herstelbetalingen Isolationisme VS	- Toevoegen aan begrippenlijst: wapenstilstand.		
	1.5 Wat waren de idealen van Woodrow Wilson ?				
2. Wat veroorzaakte de Tweede Wereldoorlog en hoe verliep die?	2.1 Door welke factoren kon Hitler in 1933 aan de macht komen?	Republiek Weimar Nationaal-socialisme Beurskrach Economische wereldcrisis Rijksdagbrand Totalitaire staat Fascisme			38. Het in de praktijk brengen van de totalitaire ideologieën communisme en fascisme/nationaal-socialisme. 39. De crisis van het wereldkapitalisme.

	2.2 Hoe verliep de Tweede Wereldoorlog op militair gebied?	Levensraum Appeasementpolitiek Conferentie van Munchen Blitzkrieg Capitulatie Japan en de aanval op Pearl Harbour			
	2.3 Op welke manier wilde Hitler de 'Judenfrage' oplossen?	Racisme Antisemitisme Endlösung der Judenfrage Razzia's Holocaust Sociaal-darwinisme			41. Rascisme en discriminatie die leiden tot genocide, in het bijzonder op de joden.
	2.4 Hoe verliep de Tweede Wereldoorlog in Nederland?	Neutraliteit Dictatuur Accommodatie Collaboratie Verzet Slag om Arnhem Het Philips-Kommando	- Ondergrondse pers verwijderen als begrip en vervangen door verzet.		42. De Duitse bezetting van Nederland.
	2.5 Hoe kwam Dietrich Bonhoeffer er toe zich tegen Hitler te verzetten?				
3. Wat waren de oorzaken en gevolgen van de Koude Oorlog van 1945 tot 1989?	3.1 Welke belangrijke verschillen waren er tussen de Verenigde Staten (VS) en de Sovjet-Unie (SU)?	Russische Revolutie USSR Communisme Één-partijstaat Kapitalisme Democratie Lenin/Stalin en terreur	- Toevoegen aan begrippenlijst: Russische Revolutie, USSR, democratie.	 <p>Tijd van televisie en computer</p>	

	3.2 Hoe ontstond en verliep de Koude Oorlog tot 1961 in Europa?	Bezettingszone IJzeren gordijn Trumandoctrine Koude Oorlog Marshallplan BRD DDR NAVO Warschaupact Spionage	- Toevoegen aan begrippenlijst: bezettingszone.	(vanaf 1950)	45. De verdeling van de wereld in twee ideologische blokken in de greep van een wapenwedloop en de daaruit voortvloeiende dreiging van een atoomoorlog.
	3.3 Hoe verliep de Koude Oorlog in de rest van de wereld tot 1961?	VN Vietnam Cubacrisis Vreedzame co-existentie Structuur en taken VN			
	3.4 Welke rol speelden de wapenwedloop enerzijds en oproepen tot ontwapening anderzijds bij het beëindigen van de Koude Oorlog?	Wapenwedloop Kernwapens Srebrenica China's eigen weg	- Toevoegen aan begrippenlijst: kernwapens, Srebrenica.		
	3.5 Wat betekende de Koude Oorlog voor christenen achter het IJzeren Gordijn, in het bijzonder voor ds. R. Wurmbrand?				
4. Welke ontwikkelingen vonden in Europa plaats na de Tweede Wereldoorlog en welke rol speelde Europa in de wereld?	4.1 Hoe ontwikkelde zich de Europese eenwording tot 1968?	Supranationale samenwerking Intergouvernementele samenwerking EGKS Europees landbouwbeleid			

	4.2 Hoe ontwikkelde zich de Europese eenwording vanaf 1968?	EG EU Monetaire unie Euro Turkije in de EU	- Toevoegen informatie m.b.t. Euro-crisis en eurosceptis.
	4.3 Hoe ontwikkelde zich de voormalige Europese koloniën in Zuid-Oostazië vanaf 1945?	Groene revolutie Aziatische tijgers Taiwan: China's afvallige provincie	
	4.4 Hoe ontwikkelden zich de voormalige Europese koloniën in Afrika vanaf 1945?	Dekolonisatie Invloedssferen Ontwikkelingssamenwerking	
	4.5 Welke rol speelt de SGP in het Europees parlement?		
5. Welke veranderingen vonden er plaats in het naoorlogse Nederland?	5.1 Hoe verliep de wederopbouw van Nederland?	Concensuspolitiek Wederopbouw Lagelonenbeleid Verzuiling <i>Verzorgingsstaat</i> DAF	
	5.2 Welke veranderingen brachten de jaren zestig in Nederland?	Babyboom D66 Mentaliteitsverandering Ontkerstening Ontzuiling Witte plannen	- Toevoegen aan begrippenlijst: babyboom, D66.
	5.3 Welke veranderingen op politiek gebied vonden er plaats in het naoorlogse Nederland?	Nivellering Oliecrisis Feminisme Secularisatie Poldermodel Paars kabinet Het CDA	- Toevoegen aan begrippenlijst: nivellering, secularisatie. - Toevoegen in tekst: poldermodel versus polarisatie.

47. De eenwording van Europa.
46. De dekolonisatie die een eind maakte aan de westerse hegemonie in de wereld.
44. Vormen van verzet tegen het West-Europese imperialisme.
48. De toenemende westerse welvaart die vanaf de jaren zestig van de twintigste eeuw aanleiding gaf tot ingrijpende sociaal-culturele veranderingsprocessen.

	5.4 Welke maatschappelijke veranderingen vonden er plaats in het naoorlogse Nederland?	Multiculturele samenleving Gastarbeiders Post-christelijke samenleving Individualisme Integratieproblematiek			49. De ontwikkeling van pluriforme en multiculturele samenlevingen.
	5.5 Hoe zag het leven van een christen-studente er in de jaren zestig uit?				
6. Hoe verliep de geschiedenis van het Midden-Oosten gedurende de twintigste eeuw en welke rol speelde Israël daarin?	6.1 Hoe ontwikkelden zich het Joodse en Arabische nationalisme?	Diaspora Zionisme Osmaanse Rijk Balfour Declaration Osmaanse rijk		Thematisch hoofdstuk: Midden-Oosten	
	6.2 Hoe ontwikkelde de staat Israël zich na 1948?	Orthodoxie Theocratie Seculier Joodse immigratie			
	6.3 Welke overeenkomsten en verschillen zijn er tussen de Arabische landen in de tweede helft van de twintigste eeuw?	Arabisme Sji'itisch Soennitisch Moslimfundamentalisme Golfoorlogen			
	6.4 Hoe ontwikkelde zich de verhouding tussen Joden en Arabieren na 1948?	PLO Intifadah Tweestatenoplossing Hamas De Mossad			
	6.5 Hoe is het leven voor David Zadok en andere Joodse christenen in Israël?				

7. Op welke wijze wordt Nederland bestuurd?	7.1 Hoe is het bestuur van ons land geregeld?	Trias politica Regering Minister-president Kabinet Coalitie Oppositie Dualisme of monisme?		Thematisch hoofdstuk: Staatsinrichting.	
	7.2 Welke andere bestuurslagen zijn er in Nederland?	Gemeenteraad Burgemeester en wethouders Provinciale Staten Gedeputeerde Staten Eerste Kamer Waterschappen			
	7.3 Welke invloed heeft de Nederlandse burger op het bestuur?	Rechtstaat Grondwet Grondrechten Burgerinitiatief Referendum Nationale ombudsman Directe of indirecte democratie			
	7.4 Welke verschillende meningen zijn er over het bestuur van ons land?	Politieke stromingen Liberalisme Sociaal-democratie Confessionelen Populisme Zwevende kiezers			
	7.5 Hoe probeert Kees van der Staaij christelijke politiek in praktijk te brengen?		- Interview Rouvoet vervangen door interview met Van der Staaij		

*** Vetgedrukte begrippen behoren tot additionele verdiepingsstof, gericht op VWO-leerlingen**

3.1.3 Stilistische aanwijzingen

Bij het schrijven van het tekstboek wordt rekening gehouden met de volgende stilistische aanwijzingen:

(denk b.v. aan schrijfstijl, constructie van de zinnen, vaktermen, enz.)

Deel / stream	Aanwijzingen
alle	Een heldere, instructieve schrijfstijl, zonder dat er 'Jip-en-Janneke-taal' wordt gebruikt.
alle	Begrippen worden in de tekst duidelijk omschreven
3	In schrijfstijl moet dit deel voorbereiden op de lessen in de tweede fase. De zinnen kunnen langer worden en de redeneringen complexer.

3.1.4 Bijlagen

Het tekstboek bevat de volgende bijlagen:

(denk b.v. aan begrippenlijsten, totaal overzichten, schema's, enz.)

Bijlage(n)	Aantal pagina's per bijlage

3.2 Werkboek

Aankruisen	
	De methode heeft geen werkboek <i>Doorgaan met 2.4</i>
X	De methode heeft een werkboek <i>De rubrieken hieronder invullen</i>

In deze paragraaf komt alleen de stofinhoud van het werkboek aan de orde. Zie voor de didactische opzet het betreffende hoofdstuk van dit leermiddelontwerp.

3.2.1 Opbouw van een hoofdstuk

Elk hoofdstuk van het werkboek is volgens een vast stramien opgebouwd. De onderdelen hebben niet alleen een vaste volgorde, maar ook een vaste omvang. Elk hoofdstuk bestaat uit de volgende onderdelen (b.v. oriëntatie, paragraaf 1 t/m x, samenvatting, enz.):

Naam van het onderdeel	Aantal pagina's
Par 1 t/m 5	20 – 30
Totaal	

3.2.2 Inhoud van de hoofdstukken

Loopt de inhoud van de hoofdstukken in het werkboek parallel aan van het tekstboek?

Aankruisen	
X	Ja <i>In dat geval hoeft de inhoud van het tekstboek hier niet per hoofdstuk en paragraaf te worden uitgewerkt.</i>
	Nee <i>In dat geval de inhoud van het tekstboek hieronder per hoofdstuk en per paragraaf uitwerken.</i>

Deel + niveau	(b.v. 1 vmbo-kgt)		
Voorlopige hoofdstuktitel 1			
	Voorlopige paragraaftitel	Korte inhoud	Begrippen of andere kerngegevens
Paragraaf 1			
Paragraaf 2			

Enz.			
Voorlopige hoofdstuktitel 2			
	Voorlopige paragraaftitel	Korte inhoud	Begrippen of andere kerngegevens
Paragraaf 1			
Paragraaf 2			
Enz.			

3.2.3 Stilistische aanwijzingen

Bij het schrijven van het werkboek wordt rekening gehouden met de volgende stilistische aanwijzingen:

(denk b.v. aan schrijfstijl, constructie van de zinnen, vaktermen, enz.)

Deel / stream	Aanwijzingen

3.2.4 Bijlagen

Het werkboek bevat de volgende bijlagen:

(denk b.v. aan vaardighedenoverzichten, planningschema's, enz.)

Bijlage(n)	Aantal pagina's per bijlage
Vaardighedenoverzicht	2

3.3 Digitale ondersteuning

3.3.1 Algemene omschrijving

Het gaat om website waarin op drie niveaus ingelogd kan worden:

- Beheerdersniveau (invoeren content)
- Docentniveau (selecteren/gereedzetten van content en analyseren, monitoren en beoordelen van resultaten)
- Leerlingenniveau (verwerken van content)

3.3.2 Nadere omschrijving

Concreet moet bij de digitale ondersteuning gedacht worden aan de volgende zaken:

Object <i>Probeer hier zo concreet mogelijk te beschrijven</i>	Omvang <i>Bijvoorbeeld bij elk hoofdstuk een luisterfragment van tien minuten</i>	Herkomst van het materiaal <i>Denk b.v. aan eigen productie, museum, enz.</i>
Docentmateriaal	Algemene docenten (visie op het vak, didactische verantwoording, introductieverhalen, aanvullende opdrachten, antwoorden van vragen uit het werkboek).	- Eigen productie.
Per paragraaf een diagnostische toets.	De toetsen bestaan uit 10 á 15 vragen die representatief zijn voor de behandelde leerstof in het hoofdstuk. Het gaat hierbij om verschillende soorten vragen die gericht zijn op	- Eigen productie. - VO-content? - Les 2.0? - Tien voor de leraar?

	reproductie van de leerstof. Daarnaast worden enkele opdrachten toegevoegd die te maken hebben met de in de paragraaf behandelde vaardigheden.	
Verdiepende of aanvullende opdrachten per paragraaf.	Bij iedere paragraaf komen een x-aantal opdrachten digitaal beschikbaar. Deze kunnen tijdens de les worden gemaakt of als huiswerk worden meegegeven. Het huiswerk wordt geautoriseerd nagekeken.	<ul style="list-style-type: none"> - Eigen productie - VO-content? - Les 2.0? - Tien voor de leraar?
Digitale toetsenbank per hoofdstuk (?).	Docenten kunnen een toets voor de klas online gereed zetten. Deze toets wordt deels geautoriseerd nagekeken en deel online door de docent beoordeeld. Hierbij wordt gezorgd voor eigen volgorde van vragen per leerling met het oog op fraude.	<ul style="list-style-type: none"> - Eigen productie - VO-content? - Les 2.0? - Tien voor de leraar?

3.4 Papieren docentenhandleiding (optioneel)

Aankruisen		
	De methode heeft geen docentenhandleiding	<i>Doorgaan met 2.5</i>
	De methode heeft een docentenhandleiding	<i>De rubrieken hieronder invullen</i>

De docentenhandleiding is optioneel en bevat alleen gegevens die ook digitaal beschikbaar zijn via bovengenoemde digitale omgeving.

De docentenhandleiding bevat de volgende onderdelen:

(Denk b.v. aan algemene inleiding met verantwoording van stofkeuze en didactische aanpak, behandeling per hoofdstuk met didactische aanwijzingen, planning, antwoordmodel, extra materiaal, keuzeopdrachten, toetsmateriaal, een bijlage met werkvormen, enz.)

Aanwijzingen voor didactische aanpak
Instapverhalen
Antwoorden op de vragen
Repetitievragen
Extra lesmateriaal

Andere gegevens die van belang zijn voor de inhoud van de docentenhandleiding:

--

Hoofdstuk 4: Didactische aanpak

4.1 Algemene omschrijving

De didactische aanpak van de methode kan op hoofdlijnen als volgt omschreven worden:

(Denk b.v. aan keuzemogelijkheden als docent-gestuurd / leering-gestuurd, klassikale aanpak / groepswork, individueel gerichte opdrachten / groepswork, zelfontdekkend leren, activerende didactiek, relatie tekstboek / werkboek, noodzakelijke werkvormen, enz.)

Er is bewust gekozen voor een methode waarmee op verschillende manieren gewerkt kan worden, zodat docenten op hun eigen wijze invulling kunnen geven aan de les. Dit is duidelijk zichtbaar in de opzet van het werkboek. Voor de verdere verantwoording zie men de bijlage over de didactische aanpak.

4.2 Uitwerking

4.2.1 Tekstboek

De rol van het tekstboek is in didactisch opzicht als volgt bedoeld:

(Denk b.v. aan de hoeveelheid begeleiding die de leerlingen nodig hebben om het tekstboek door te werken, aan de vraag of het tekstboek of het werkboek leidend is bij het werken met de methode, aan de vraag of het tekstboek alle benodigde informatie voor de verwerking bevat, enz.)

De leerlingen moeten in staat zijn zelfstandig de tekst van het boek tot zich te nemen, hetgeen inkadering en uitleg van de docent niet overbodig maakt. De methode leent zich ervoor door de verschillende soorten vragen die erin zijn opgenomen vanuit het werkboek gestuurd te worden. Hierin kan door de docent zelf een keuze gemaakt worden.

4.2.2 Opdrachten (in werkboek en digitale methodeondersteuning)

In de methode worden per paragraaf / per hoofdstuk de volgende opdrachten toegepast:

(Denk b.v. aan samenwerkingsopdrachten, creatieve verwerkingsvormen, zelfstandig verwerkingsopdrachten, enz.)

Soort opdracht	Voorbeeld	Globaal percentage
Tekstvragen		
Inzichtvragen		
Vaardigheidsvragen		
Samenwerkingsopdrachten (activerende didactiek)		

4.2.3 Vaardigheden (in werkboek en digitale methodeondersteuning)

In de methode komen de volgende vaardigheden aan bod:

(Niet alleen de vaardigheden opsommen, maar ook laten zien in welke volgorde die vaardigheden aan de orde worden gesteld. Om dit laatste te laten zien eventueel als bijlage een totaaloverzicht toevoegen)

Vaardigheid	Komt voor het eerst aan bod in deel / hoofdstuk	Wordt herhaald in deel / hoofdstuk
Zie bijlage		

4.2.4 Leerroutes (in werkboek of tekstboek)

Wordt er in de methode gewerkt met afzonderlijke leerroutes?

Aankruisen		
	Ja	<i>In dat geval de rubriek hieronder invullen</i>
X	nee	<i>In dat geval de inhoud doorgaan naar hoofdstuk 4</i>

Met deze methode kunnen leerlingen en docenten op verschillende manieren aan de slag. In het werkboek is aangegeven welke leerroutes gekozen kunnen worden:
(Denk b.v. aan een opdrachtgestuurde of vraaggestuurde leerroute)

Leerroute	Sluit aan bij de volgende leerstijl

4.2.5 Andere opmerkingen

Met betrekking tot de didactische aanpak van de methode zijn nog de volgende opmerkingen van belang:
(Denk b.v. aan vaste onderdelen in het werkboek als oriëntatie of terugblik)

Hoofdstuk 5: Uiterlijk

5.1 Formaat en bindwijze

Formaat tekstboek	210 x 280 mm
Bindwijze tekstboek	Genaaid gebonden
Formaat werkboek	210 x 280 mm
Bindwijze werkboek	Genaaid gebrocheerd
Formaat docentenhandleiding	A4
Bindwijze docentenhandleiding	ringband
Digitale ondersteuning	Content Management System waarin koppeling met LVS wordt aangebracht (integratie leerlingengegevens), systeem is berekend op grote groepen leerlingen die gelijktijdig inloggen, het gaat om een bewezen veilig systeem.
Uitvoering begeleidend materiaal	

5.2 Aantal pagina's

5.2.1 Tekstboek

Het tekstboek bevat de volgende onderdelen die elk het volgende aantal pagina's omvatten:
(Alle onderdelen omschrijven, dus ook titelpagina, inhoudsopgave, verantwoording illustraties, bijlagen, enz.)

Onderdeel	Aantal pagina's
Titelpagina	1
Inhoudsopgave	2
6 of 7 X 18 (hfdst. 1 t/m 6/7)	DI 1: 108, dl 2 en 3: 126
Totaal aantal pagina's	DI 1: 111, dl 2 en 3: 129

5.2.2 Werkboek

Het werkboek bevat de volgende onderdelen die elk het volgende aantal pagina's omvatten:
(Alle onderdelen omschrijven, dus ook titelpagina, inhoudsopgave, verantwoording illustraties, bijlagen, enz.)

Onderdeel	Aantal pagina's
Titelpagina	1
Inhoudsopgave	2
6 of 7 X 10 (hfdst 1 t/m 6/7)	DI 1: 60 en dl 2 3n 3: 70
Totaal aantal pagina's	DI 1: 63, dl 2 en 3: 73

5.3 Illustraties en kleurgebruik

5.3.1 Tekstboek

In het tekstboek worden de volgende illustraties geplaatst:

Doel van de illustraties	Ondersteuning van de tekst, aantrekkelijk maken van de opmaak
Aantal illustraties per hoofdstuk	30
Soort illustraties	Historische afbeeldingen, foto's van historische voorwerpen / gebouwen, enz., tekeningen
Herkomst van de illustraties	Musea en andere collecties, tekeningen kunnen in opdracht gemaakt worden
Plaatsing van de illustraties	Ter beoordeling aan de vormgever

5.3.2. Werkboek

In het werkboek worden de volgende illustraties geplaatst:

Doel van de illustraties	Ter ondersteuning van de opdrachten en ter verfraaiing van de opmaak
Aantal illustraties per hoofdstuk	Afhankelijk van het aantal opdrachten waarbij een illustratie vereist wordt.
Soort illustraties	Historische afbeeldingen / tekeningen
Herkomst van de illustraties	Musea en andere collecties, tekeningen kunnen in opdracht gemaakt worden
Plaatsing van de illustraties	Bij de opdracht waarvoor de illustratie nodig is, verder ter beoordeling van de vormgever

5.3.3 Kleurgebruik

Illustraties tekstboek (zwart-wit, steunkleur, full-color)	Vierkleuren druk
Opmaak pagina's tekstboek (achtergrond steunkleur, gekleurde kaders, enz.)	Afwisselende opmaak met steunkleuren en gekleurde kaders
Illustraties werkboek (zwart-wit, steunkleur, full-color)	Eén steunkleur
Opmaak pagina's werkboek (achtergrond steunkleur, gekleurde kaders, enz.)	Afwisselende opmaak in één kleur

5.4 Aanvullende opmerkingen

Eventueel aanvullende opmerkingen met betrekking tot het uiterlijk van de methode:

(Denk b.v. aan de manier waarop begrippen in de tekst worden aangegeven, lettertype, enz.)

- Begrippen worden in de tekst **vet** gedrukt

Hoofdstuk 6: Bijlagen

Dit leermiddelontwerp bevat de volgende bijlagen:

- Visiedocument 'Onderweg naar christelijk geschiedenisonderwijs'
- Eisen overheid en voorbereiding bovenbouw
- Vaardighedenoverzicht Bronwijzer H/V